

Orijinal Kaynak: Pestana, Carla Gardina; Daut, Marlene; Wilkinson, Stephen ve Ferrer, Ada. (2021, May 5). “Is Caribbean History the Key to Understanding the Modern World?”, *History Today*.

Atıf Şekli: Pestana, Carla Gardina; Daut, Marlene; Wilkinson, Stephen ve Ferrer, Ada. (2021, Ağustos 16). “Modern Dünyayı Anlamanın Kilit Noktası Karayipler Tarihi midir?”, Çev. İlayda Özçelik, *Sosyal Bilimler*. sosyalbilimler.org/modern-dunyayi-anlama-karayipler-tarihi

Modern Dünyayı Anlamanın Kilit Noktası Karayipler Tarihi midir?

Carla Gardina Pestana, Marlene Daut, Stephen Wilkinson ve Ada Ferrer
Türkçesi: İlayda Özçelik

Dört seçkin bilim insanı, muazzam bir çağdaş rezonansa sahip tarihsel bir soruyu ele alıyor.

“Emperyal yarışların yapıldığı bir yer olan Karayipler, Avrupalılar arasındaki rekabetin odak noktası hâline geldi.”

Karayipler, modern dünyaya öncülük etmiştir. En kötü şöhreti, tamamen gelişmiş bir ırksal kölelik bölgesi —insanların çok büyük ölçekte sömürü objeleri olarak nesneleştirilmesi üzerine kurulmuş korkunç bir kuruluş— olmasıydı. Karayip nüfusu sadece Avrupalı, Afrikalı ve yerli Amerikalı değil, aynı zamanda Avrupa’nın bizzat içinden büyük bir çeşitliliği barındırıyordu. Avrupa’dan Atlantik’i geçen tüm gruplar, rakip sömürge karakolları kurarak Batı Hint Adaları’na geldiler fakat aynı zamanda belirli kolonilerde birlikte yaşadılar ve yalnızca Avrupa’nın çok dilli şehirlerinde görülen çeşitlilik seviyelerine ulaştılar.

Emperyal yarışların yapıldığı bir yer olan Karayipler, Avrupalılar arasındaki rekabetin odak noktası hâline geldi. Bölgeye verilen değer, bu iktidar mücadelelerini güçlendirdi. Karayipler’in yüksek değeri, aynı zamanda modernitenin merkezietine de işaret eden iki unsurdan kaynaklanıyordu. Bunlardan ilki, Amerika’dan çıkarılan gümüş için bir geçit görevi görmesiydi; zira, bu gümüş Habsburgların dünya çapındaki imparatorluğunu finanse ediyor ve moderniteye doğru yükselen bir küresel ekonomiyi besliyordu. Ve diğeri, (Brezilya ile birlikte) ırksal köleliğe dayalı plantasyon ekonomilerinin yaratılış merkezi olmasıydı. Bu plantasyon ekonomileri, hem Fransız Saint-Domingue hem de İngiliz Jamaika dahil olmak üzere 18. yüzyıl plantasyon sömürgelerini Avrupalı sömürgecilerin en değerli mülkleri haline getiren ekonomik sömürünün fabrika modelinin yaratılış

merkeziydi. Modern sömürü ekonomilerinin bir diğer habercisi olan şeker ve gümüşün de yıkıcı çevresel etkileri vardı.

Tüm bu elementler —ırksal kölelik, çeşitlilik, üstünlük elde etme uğruna emperyal şiddet, geniş ölçüde baskıcı ekonomik sömürü ve neticesinde akıllara ziyan kârlar— modernin, birbirine bağlılığın, küresel bir gerçeklik olan eşitsizliğin, kitle tüketiminin ve çevreye saygısızlığın ilerleyişini haber verdi. Yalnızca Karayipler’in bu tecrübesindeki merkezi konumunu kavrayarak günümüzde hala boğuştuğumuz miraslarla uzlaşabiliriz.

— Carla Gardina Pestana,
*The English Conquest of Jamaica: Oliver Cromwell’s Bid for
Empire* (Belknap Harvard, 2017) kitabının yazarı.

“Karayipler modern sömürgecilik karşıtlığının doğduğu yeri.”

Karayipler modern sömürgecilik karşıtlığının doğduğu yeri. İÖ 5000’den beri insanlar tarafından ikamet edilen ve 15. yüzyılda İspanyollar tarafından La Espana olarak yeniden adlandırılan Ayiti adası, İspanyol sömürgeciler ile bölgede daha önceden var olan sakinler arasındaki çatışmanın başlangıç yeriydi. 19.yüzyıl Haitili yazar ve politikacı Baron de Vastey ‘ilk Haitililer’in direnişinde daha sonraki Haitili bağımsızlığının ayrıntılı planının yerini tespit etti.

Columbus’un 1492’de Ayiti’de ortaya çıkmasından sonra adamlarının adada bulunan altını elde etmek adına işledikleri en kötü vahşetlerden birisi, Xaragua (Ayiti’nin beş ana eyaletlerinden biri) Kraliçesi Anacaona’nın idamıydı. 1504’te, 300 Xaragualı ile birlikte Anacaona, İspanyol valisi Nicolás de Ovando tarafından verilen ziyafete katılmaya zorlandı. Tutuklandı, vatan hainliği ile suçlandı ve sonrasında asıldı. İdamını takiben İspanyolların neredeyse tüm Xaragualı nüfusunu katlettiği bir savaş gerçekleşti. Anacaona’nın kocası Caonabo ise, bundan 8 yıl önce İspanya’ya sürgün edildiği gemide öldü.

Savaş yüzünden yetim kalan Anacaona ve Caonabo’nun büyük yeğeni Enrique, İspanyol Doktor Bartolomé de las Casas’a hayran olmayı öğrendiği bir manastırda köleliğe zorlandı. Ancak 1519’da iyilik meleğinin yokluğunda kötü muamele gören Enrique isyan çıkardı. Silahlandıktan sonra, yüzlerce Ayitili’yi ve aynı zamanda köleleştirilmiş Afrikalıları, Bahoruco (şimdi Dominik Cumhuriyeti) dağlarında İspanyollara karşı 14 yıllık bir isyana katılmaya ikna etti. 1533’te, yeni bir İspanyol vali, ilk maroon antlaşması ile Enrique’nin özerkliğini kabul etmek zorunda kaldı.

Haitili devrimciler, 1804 bağımsızlık bildirgelerinde, 1697’de Fransızlar tarafından adanın batısına verilen Saint-Domingue adını bırakarak Haiti’nin sömürgecilik karşıtı kimliğini aldılar ve Ayitliler ile Afrikalılar arasında paylaşılan ortak tarihin şerefine adlandırılan Haiti’nin, kalıcı olarak kölelikten arınmış olacağını ilan ettiler. Onların

eylemleri, “Haiti, siyahilerin ilk kez ayağa kalktığı ve kendi insanlığına inandığını ilan ettiği yerdir.” diyen Aimé Césaire gibi, 20. Yüzyıl sömürgecilik karşıtı birçok kişiye de ilham kaynağı oldu.

— Prof. Marlene Daut,
Virginia Üniversitesi, Afrika Diaspora Çalışmaları

“Karayıpleri önemli kılan, kölelik ve köleliğin bıraktığı miraslardır.”

Tarihçilerden modernitenin başladığı tarih üzerine tartışmalarını isteseydiniz, 12 Ekim 1492 iyi bir aday olurdu. Çünkü o gün, Arawaklar Columbus’u kendi sahillerinde “keşfettiklerinde”, “Batı”nın, öncünün ve Atlantik’in hikâyesi de böylelikle başlamış oldu. Columbus’un yolculuğu, oraya varmasından daha önemliydi. Çünkü bu yolculuk yalnızca dünyanın düz olma fikrini ortadan kaldırmakla kalmadı aynı zamanda Columbus ve mürettebatı, bir okyanusu karanın görünemeyeceği uzaklıktan geçme olasılığını da kanıtladı. Keşif çağı Columbus daha denize açılmadan önce başlamıştı fakat bu yolculuk sayesinde Avrupa gemicilik çağını ve okyanus ötesi denizcilik imparatorluğu çağını başlatmış oldu.

Columbus başka bir şeyin daha başlamasına vesile oldu. İkinci yolculuğunda, gemide hem Afrikalı köleler hem de şeker kamışı bitkileriyle yolculuk etti. Böylece yolculuk, sonraki 350 yıl boyunca transatlantik dünyaya hâkim olacak bir sermaye birikiminin kaynağı hâline gelerek onu takip eden yüz binlerce kişinin prototipi oldu. Karayıpleri’i önemli kılan, kölelik ve köleliğin bıraktığı miraslardır. Plantasyon sistemi, merkantilist dönem, sömürgecilik, sanayi devrimi, tüketimcilik ve modern dünya ile ilişkilendirdiğimiz her şey —vatandaşlık, bireysel özgürlük, sömürgecilik karşıtlığı, ulus inşası gibi kavramlar dahil olmak üzere— Karayıpleri’e kadar takip edilebilir.

Köle tacirlerinin heykelleri üzerine yapılan son tartışmanın da gösterdiği gibi, Karayıpleri’in tarihteki yeri üzerine düşünmek kim olduğumuza, neye inandığımıza ve buraya nasıl geldiğimize dair soruları ele almak demektir.

Haiti’yi göz önüne alın. 1804’te Haitililer tarihteki ilk başarılı köle isyanını gerçekleştirdiler ve kendilerini “Siyah” olarak tanımlayan ilk ve şimdiye kadar tek ülke oldular; ten rengi fark etmeksizin tüm vatandaşlarının haklarını tanıyan dünyadaki ilk anayasa ile. C. L. R. James ve Lillian Guerra gibi kişilerin de belirttiği üzere, Haiti, neredeyse Atlantik dünyasındaki herkesin doğru kabul ettiği şeyi tam tersine çevirerek tarihi değiştirdi.

Tuhaf olaylar arasından en şaşılası da Amerika’da Özgürlük Bildirgesi’nden 60 yıl önce, Columbus’un sömürgecilik ve ırkçılıktan kurtulma mücadelesinde ilk zaferini kazandığı ada, Karayıpleri’deki adanın bizzat kendisiydi.

— Stephen Wilkinson,
Buckingham Üniversitesi, Siyaset ve Uluslararası İlişkiler

“20. yüzyılın başında Karayipler, Birleşik Devletleri'nin egemenliğine girdi.”

Bir ilkler takımadası olan Karayipler, önemli bir tarihe sahiptir. Şiddetli fetih, hastalık, mülksüzleştirme, ihraç ve soykırım kabileleriyle Avrupa sömürgeciliğinin ilk bölgesiydi. Daha sonrasında bu bölge, modern ırksal köleliğin doğum yeri hâline geldi. Yeni Dünya'ya götürülen on milyondan fazla Afrikalı tutsağın neredeyse yarısı, çoğunlukla şeker işinde çalışmak üzere Karayipler'e ayak bastı. Sistem, onları mülk olarak görüp üzerlerinde hak iddia edenler ve adaları yöneten uluslar için büyük bir servet yarattı.

20. yüzyılın başında, Karayipler daha yeni bir emperyal güç olan Birleşik Devletler'in egemenliğine girdi. Askeri müdahaleler rutin hâle geldi; meslekler bazen onlarca yıl sürdü. Tarım, madencilik ve daha pek çok alanda büyük yatırımları korudular. Yüzyılın ortalarına gelindiğinde, müdahaleler ve diğer daha kurnaz baskı biçimleri de ABD süper güç statüsünü korudu. Küba'daki Sovyet nükleer füzeleri üzerine yapılan en dramatik yüzleşme Karayipler'de gerçekleşti. Bir Soğuk Savaş dönemi olmasına rağmen, kölelik günlerine uzanan emperyal yönetim ve özerklik konularında yaşanan eski çatışmalar nedeniyle bu bahsedildiği şekliyle oluştu ve gelişti. Karayipler aynı zamanda köleliğin ve sömürgeciliğin ilk zorluklarına da ev sahipliği yapıyordu. Haiti Devrimi, dünyadaki ikinci sömürge karşıtı devrimdi. Ancak, kölelik ve ırkçılık karşıtlığı üzerine kurulan ilk devrimdi; zira, bu devrimin Siyahi liderleri, insan haklarının onların da hakkı olduğunu tüm dünyaya duyurdu. Aynı zamanda, esirlerin eylemleri, öncelikli olarak sömürge otoritelerine dayatılan dünyanın ilk modern köle özgürleşmesini doğurdu. Küba'da gerçekleşen daha sonraki devrimler —19. yüzyılda İspanya'ya karşı olan ve 1959'daki— hepsi olmasa da bazı ilkelerini paylaştı.

Evet, Karayipler kilit noktadır, çünkü köleliğin çıkarlarını günümüze kadar takip eden son projelerin de açıkça gösterdiği gibi, dünyamızı şekillendirmeye devam eden sömürü yapılarının öncüllerini içerir. Aynı zamanda, bu yapıları ve bunların miraslarını yok etmek adına yapılmış en önemli girişimlerden bazılarını başlattığı için de kilit noktadır. Son olarak, bu girişimlerin kendi başlarına yeni hakimiyet biçimleri üretebileceğini de gösterir. Sömürgeciliğin, köleliğin ve onlara karşı verilen mücadelelerin iç içe geçmiş tarihleri, hiç bitmeyen ve her zaman gelişen bir geçmişe sahiptir.

— Prof. Ada Ferrer,
New York Üniversitesi, Tarih ve Latin Amerika Çalışmaları

Kayda Değer Akademik Metinler mottosuyla, 10 Ağustos 2015 tarihinde yayın hayatına başlayan *sosyalbilimler.org*, sosyal bilimler meselelerine yoğunlaşan, gönüllülük odaklı, açık erişim, akademik bir web sitesidir. Hakkında detaylı bilgi almak için sosyalbilimler.org/hakkinda sayfasını, ekibimizde gönüllü olarak görev almak için sosyalbilimler.org/basvuru sayfasını ziyaret edebilirsiniz.

Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube'da @sosbilorg kullanıcı adıyla *Sosyal Bilimler*'i takip edebilirsiniz.

sosyalbilimler.org/abonelik sayfasından e-bülten abonesi olarak, her pazar günü, o hafta içinde *sosyalbilimler.org*'da yayımlanan çalışmaların tamamını size gönderilecek bir e-posta ile alabilirsiniz.

sosyalbilimler.org'da yayımlanan metin, video ve podcastlerin paylaşıldığı Telegram grubuna t.me/sosbilorg adresinden katılabilirsiniz.